ki "garîb" kelimeleri açıklamaktadır. Süleymaniye (Ayasofya, nr. 4758, 304 varak) ve Murad Molla (Dâmadzâde, nr. 574) kütüphanelerinde birer nüshası bulunmaktadır. Eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki (AY, nr. 1805) *Mecmaʿu'l-ġarâʾib fî ġarîbi'l-ḥadîs̱* adlı yetmiş yedi varaktan ibaret nüshasının eksik olduğu anlaşılmaktadır. **3.** *Kitâbü's-Siyâḳ li-Târîḫi Nîsâbûr.* Hâkim en-Nîsâbûrî'nin *Târîḫu Nîsâbûr* adlı eserinin 510 (1116) yılına kadar uzanan bir zeylidir. Hal tercümelerini alfabetik sıraya göre veren eserin bir nüshası Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde (İsmâil Sâib Sencer, nr. 1544), *Ẕeylü Târîḫi Nîsâbûr* adıyla kayıtlı bulunmaktadır. İbrâhim b. Muhammed es-Sarîfînî (ö. 641/1243) tarafından *el-Münteḫab min Kitâbi's-Siyâḳ li-Târîḫi Nîsâbûr* adıyla yapılan hülâsasının tek nüshası Köprülü Kütüphanesi'ndedir (nr. 1152, 145 varak). Weisweiler'in ve Ritter'in tavsif ettiği bu nüsha, Richard N. Frye tarafından (1965) ve ayrıca Muhammed Kâzım el-Mahmûdî tarafından neşredilmiştir (Kum 1403/1362 hş.). **4.** *el-Müfhim li-şerḥi ġarîbi Müslim. Ṣaḥîḥ-i Müslim*'de bulunan nâdir kelimeleri açıklayan bu eserin herhangi bir nüshası tesbit edilememiştir. *Hediyyetü'l-ʿârifîn*'de onun *Tenḳīḥu'l-menâẓır li-üli'l-ebṣâr ve'l-beṣâʾir* ve *Şerḥu Ravżati'l-fâʾiḳīn* adlı iki eserinin daha bulunduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, III, 225; Zehebî, *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), IV, 1275-1276; a.mlf., *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, XX, 16-17; a.mlf., *el-ʿİber* (nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd), Beyrut 1405/1985, II, 435-436; Sübkî, *Ṭabaḳātü'ş-Şâfiʿiyye* (nşr. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî—Abdülfettah Muhammed el-Hulv), Kahire 1383-96/1964-76, VII, 171-173; Esnevî, *Ṭabaḳātü'ş-Şâfiʿiyye* (nşr. Abdullah el-Cübûrî), Riyad 1401/1981, II, 275-276; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58 → Beyrut 1401/1981, XII, 235; Sehâvî, *el-İʿlân bi't-tevbīḫ li-men ẕemme't-târîḫ* (nşr. F. Rosenthal), Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), s. 284; *Keşfü'ẓ-ẓunûn*, I, 308, 550; II, 1011, 1602; Max Weisweiler, *Istanbuler Handschriftenstudien zur Arabischen*, İstanbul 1937, s. 115 (nr. 81); Brockelmann, *GAL*, I, 449; *GAL* (Ar.), VI, 245-246; *Suppl.*, I, 629; Sezgin, *GAS*, I, 222; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), V, 267; Ramazan Şeşen v.dğr., *Fihrisü maḫṭûṭâti mektebeti Köprülü*, İstanbul 1406/1987, I, 589-590; H. Ritter, "Philologica XIII. Arabische Handschriften in Anatolien und Istanbul", *Oriens* (1950), III, 75-76.

M. YAŞAR KANDEMİR

adlı kitabının **mukabele*** sini kendisiyle birlikte yapıp 896'da (1491) tamamladıklarını bildirir. Lârî'nin *Nefeḥât*'a ayrıca bir tekmile yazdığını söyleyen Kâşifî, onun büyük bir şahsiyet olduğunu ve şeyhi Abdurrahmân-ı Câmî gibi **vahdet-i vücûd*** nazariyesini benimsediğini ifade eder.

Eserleri. *Tekmile-i Nefeḥâtü'l-üns* (*el-İḫtiṣâr ve'ẕ-ẕeyl ʿalâ Nefeḥâti'l-üns*). Eserin Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi'nde (nr. 571) bulunan nüshası 172 varaktır. Baş tarafında yirmi varaklık bir bölüm, Ebû Abdurrahman es-Sülemî ve görüşlerine ayrılmıştır. Geri kalan kısımda ise Ebû Hâşim es-Sûfî'den başlayarak 200 kadar sûfînin biyografisi yer almaktadır. Abdülgafûr-i Lârî *Mirḳātü'l-edvâr fi't-târîḫ*, *Tercemetü'l-Uṣûli'l-ʿaşere ve şerḥuhû*, *Ḥavâşî-yi Ġafûriyye* (yazma nüshaları için bk. Ahmed-i Münzevî, *Fihrist*, II/1, 1082) adlı eserlerini Farsça, *Ḥâşiye ʿalâ şerḥi'l-Câmî li'l-Kâfiye* (İstanbul 1253, 1272, 1322) adlı eserini de Arapça olarak kaleme almıştır. *Mirḳātü'l-edvâr fi't-târîḫ* ile *Ḥâşiye ʿalâ şerḥi'l-Câmî li'l-Kâfiye* adlı eserler Molla Muslihuddîn-i Lârî'ye de (ö. 797/1571) nisbet edilmiştir.

ABDÜLGAFÛR-İ LÂRÎ

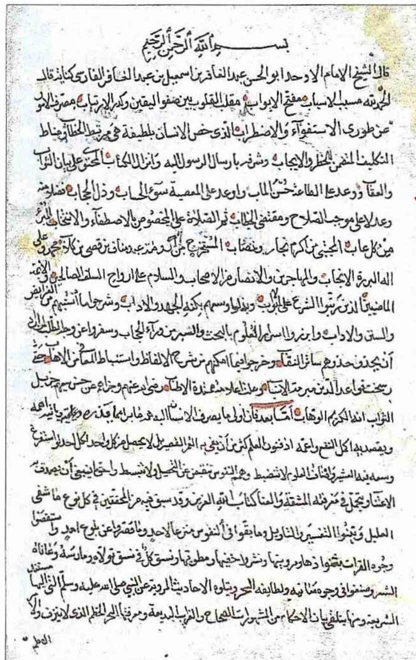
(عبدالغفور لارى)

Radıyüddîn Abdülgafûr-i Lârî
(ö. 912/1506)

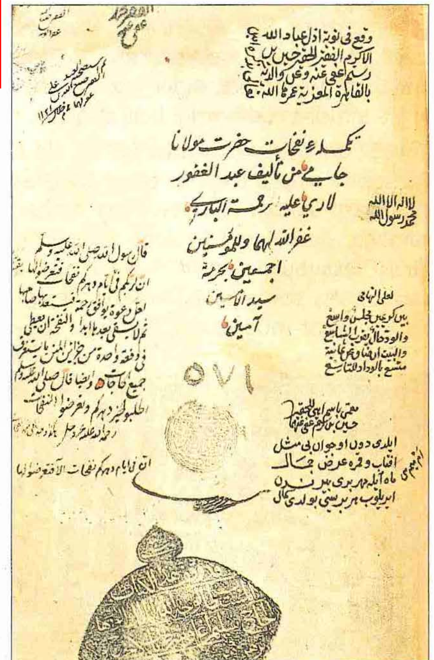
Abdurrahmân-ı Câmî'nin önde gelen müridlerinden, âlim ve mutasavvıf.

İran'ın Fars eyaletindeki Lâr kasabasında doğdu. Doğum tarihi belli değildir. Hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. 5 Şâban 912 (21 Aralık 1506) Pazar günü Herat'ta ölmüş ve şeyhi Câmî'nin kabri civarına defnedilmiştir. *Reşaḥât*, müellifi Ali b. Hüseyin el-Kâşifî es-Sâfî (ö. 939/1532), Abdülgafûr-i Lârî'nin çağdaşı ve müridlerinden biri olmasına rağmen hakkında tatmin edici bilgi vermemiş, daha ziyade mânevî yönü ve özellikle kerametleri üzerinde durmuştur. Abdülgafûr'un ashaptan Sa'd b. Ubâde'nin soyundan geldiğine dair bir rivayeti de nakleden Kâşifî, onun aklî ve naklî ilimlerde devrinin üstadı sayıldığını, Abdurrahmân-ı Câmî'nin eserlerinin çoğunu bizzat kendisinden okuduğunu ve *Şerḥ-i Fuṣûṣü'l-ḥikem*

Abdülgâfir el-Fârisî'nin *Mecmaʿu'l-ġarâʾib ve menbaʿu'r-reġāʾib* adlı eserinden bir sayfa (İÜ Ktp., nr. 1805, vr. 1b)

Abdülgafûr-i Lârî'nin *Tekmile-i Nefeḥâtü'l-üns* adlı eserinin zahriyesi (Selim Ağa Ktp., nr. 571)

BİBLİYOGRAFYA :

Reşahât Tercümesi, s. 189; Ma'sûm Alî Şâh, *Ṭarâyıḳu'l-ḥaḳâyıḳ*, Tahran 1316-19/1898-1901, III, 48; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 588; Zebîhullah Safâ, *Târîḫ-i Edebiyyât der Îrân*, Tahran 1977, IV, 354, 356; Muhammed Muîn, *Ferheng-i Fârisî*, "ʿAbdülġafûr" md., s. 180 vd.; A. Münzevî, *Fihrist*, Tahran 1349 hş., II/1, s. 1082; Serkis, *Muʿcem*, II, 1584; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), V, 269.

 (DİA)

ABDÜLGANÎ el-CEMMÂİLÎ

(عبدالغنى الجمائيلى)

(bk. CEMMÂİLÎ).

ABDÜLGANÎ el-EZDÎ

(عبدالغنى الأزدى)

Ebû Muhammed Abdülganî
b. Saîd el-Ezdî
(ö. 409/1018)

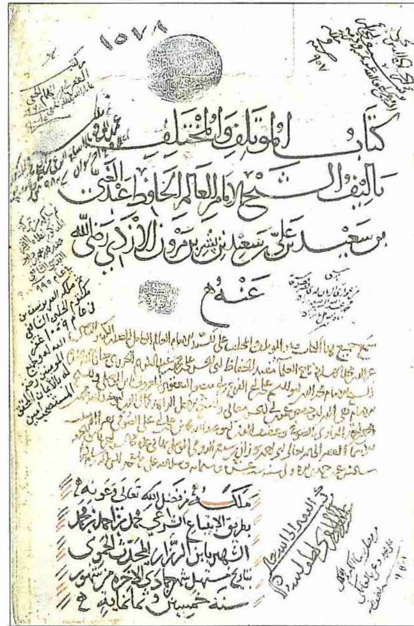
Mısır'ın meşhur hadis hâfızı ve ensâb* âlimi.

332'de (943-44) Kahire'de doğdu. Küçük yaştan itibaren ilim tahsiline başladı. Osman b. Muhammed es-Semerkandî, Ebû Bekir el-Meyânecî ve Dârekutnî gibi âlimlerden hadis okudu. Hadis tahsili için çıktığı uzun yolculuklardan sonra Mısır'a döndü ve kısa zamanda devrinin ileri gelen hadis hâfızlarından biri olarak kabul edildi.

Güvenilir (**sika***) oluşu hakkında hiçbir tereddüt bulunmayan Abdülganî, aynı zamanda mükemmel bir ensâb bilgisine sahipti. Kendisinden Ebû Abdullah el-Kuzâî, Abdürrahîm b. Ahmed el-Buhârî ve Ebû Ali el-Ahvâzî gibi birçok âlim hadis rivayet etmiştir. İbn Abdülber de ondan icâzet usulüyle hadis almıştır. 7 Safer 409 (25 Haziran 1018) tarihinde Kahire'de vefat etti.

Eserleri. 1. *el-Muʾtelif ve'l-muḫtelif fî esmâʾi'r-ricâl* (*fî esmâʾi naḳaleti'l-ḥadîs̱*). İsim, lakap ve nisbelerinin yazılışı aynı fakat okunuşu farklı olan râvilerle ilgili bu eserin muhtelif yazmaları vardır (bk. Sezgin, *GAS*, I, 224). Müellif, Dârekutnî'nin eserinden sonra konusunda ikinci eser olan *el-Muʾtelif*'i aslında hocası Dârekutnî'den edindiği bilgilerle yazmış, tamamlayınca ona arzetmiş, o da Abdülganî'den kitabın rivayet hakkını alabilmek için onu kendisine okumasını istemiştir. Esere Ca'fer b. Muhammed el-Müstağfirî (ö. 432/1040-41) tarafından bir zeyil yazılmış, kitabı Muhammed Ca'fer ez-Zeynî yayımlamıştır (Allahâbâd 1327). **2.** *Müştebihü'n-nisbe. İştibâhü'n-niseb* ve *el-Müştebih fi'n-nisbe* adlarıyla da anılan, yazılışta aynı fakat okunuş ve mâna itibariyle farklı nisbelere dair olan bu eserin Türkiye kütüphanelerinde birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Ayrıca eser *el-Muʾtelif ve'l-muḫtelif* ile birlikte basılmıştır. **3.** *Kitâbü'l-Ġavâmiż ve'l-mübhemât.* Hadislerin sened ve metinlerinde kendilerinden "racül, ibnü fülân veya bintü fülân" şeklinde kapalı bir ifadeyle bahsedilen râvilerin kimler olduğunu araştırıp belirtmeye çalışan bu eserin yazmaları Beyazıt Devlet (Feyzullah Efendi, nr. 261/1) ve Bağdat Evkaf (nr. 2886/1) kütüphanelerinde bulunmaktadır (Feyzullah Efendi nüshası için bk. Weisweiler, s. 94, nr. 62). **4.** *Îżâḥu'l-işkâl fi'r-ruvât.* İlk üç kitap gibi hadis râvilerinin isimleriyle ilgili olduğu anlaşılan eserin iki nüshası Haydarâbâd-Âsafiyye (nr. 3/324) ve Haydarâbâd-Saîdiyye (Ricâl, nr. 53) kütüphanelerinde bulunmaktadır. **5.** *Keşfü'l-evhâm.* Yazmaları Topkapı Sarayı Müzesi (III. Ahmed, nr. 624/14) ve Bağdat Evkaf (nr. 2886/6) kütüphanelerinde bulunan bu eseri, Hâkim en-Nîsâbûrî'nin *el-Medḫal* adlı kitabında gördüğü bazı yanlışları tashih etmek için kaleme alan müellif, eseri tamamladıktan sonra Hâkim'e göndermiş, o da tenkitlerinden dolayı kendisine teşekkür ve dua etmiştir. **6.** *Kitâbü'l-Mütevârîn.* Haccâc b. Yûsuf'un zulmünden kaçıp saklanan âlimleri konu edinen bu eserin tek yazma nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Mecmûa, nr. 71/2). Bir risâleden ibaret olan bu eser Muhammed Âl Yâsîn tarafından neşredilmiştir (*MMLADm.*, L (1979), s. 552 vd.). **7.** *er-Rubâʿiyyât fi'l-ḥadîs̱.* Yazmaları Beyazıt Devlet (Feyzullah Efendi, nr. 261/3) ve Bağdat Evkaf (nr. 2886/3) kütüphanelerindedir. **8.** *el-Fevâʾidü'l-münteḳāt ʿani'ş-şüyûḫi's-s̱iḳāt* Yazma nüshaları Ezher (I, 576, Mecmûa, nr. 305) ve Bağdat Evkaf (nr. 2286/4) kütüphanelerinde bulunmaktadır.

Abdülganî el-Ezdî'nin *el-Muʾtelif ve'l-muḫtelif* adlı eserinin ilk sayfası (Köprülü Ktp., nr. 1578/1)

١٥٧٨
كتاب المؤتلف والمختلف
تأليف الشيخ الإمام العالم الحافظ عبد الغني
بن سعيد بن بشر بن مروان الأزدي رضي الله عنه

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, III, 223-224; Zehebî, *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, Haydarâbâd 1375-77/1955-57, III, 1047-1049; a.mlf., *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, XVII, 268-273; Süyûtî, *Ḥüsnü'l-muḥâḍara* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1387/1967, I, 353; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerâtü'ẕ-ẕeheb*, III, 188-189; Max Weisweiler, *Istanbuler Handschriftenstudien zur Arabischen*, İstanbul 1937, s. 94, nr. 62; Sezgin, *GAS*, I, 223-225; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dârü İhyâi't-türâsi'l-Arabî), V, 273-274; Serkis, *Muʿcem*, I, 428.

 TALÂT KOÇYİĞİT

ABDÜLGANÎ en-NABLUSÎ

(عبدالغنى النابلسى)

(bk. NABLUSÎ, Abdülganî b. İsmâil).

ABDÜLHÂDÎ
(JOHN GUSTAF AGUÉLI)

(عبدالهادى)

(1869-1917)

Avrupa'da İslâm tasavvufu ve İbnü'l-Arabî ekolünün tanınmasında önemli rol oynayan İsveçli ressam, Şâzeliyye tarikatı halifesi.

Stockholm'de doğdu. Asıl adı John Gustaf (İvan) Aguéli'dir. 1889'da resim yapmaya başladı. 1890'da Paris'e gitti. Ressam Emile Bernard'ın atölyesinde çalıştı. Bu sırada Société Théosophique'e girdi. 1892'de Marie Hout adında şair, filozof ve sosyalist bir kadınla dost oldu. Anarşizm mensuplarıyla yakın münasebetlerde bulundu. Polisin aradığı bir anarşizm üyesini evinde barındırdığı için tutuklandı. Hapishanede Arapça, İbrânîce ve Malayca'yı öğrendi. Ha-